

повинна будуватись головним чином на контрактній основі, в межах конкурсного та критеріального відбору проектів. Потрібно постійно впроваджувати нові форми залучення недержавних коштів у фінансування інноваційного процесу, проте це стане можливим лише в разі утворення сприятливого інвестиційного клімату, в першу чергу - реформа податкової системи, стабільна правова база та інші.

Джерела та література:

1. www.ukrstat.gov.ua
2. A New Economy?: The Changing Role of Innovation and Information Technology in Growth. OECD, 91377, May 22, 2000, с.34
3. Опрацьовано на основі інформації Індійського Міністерства Інформаційних Технологій: www.venturefundindia.mit.gov.in
4. Green Paper on Innovation, European Commission ECSC-EAEC, Brussels/Luxembourg, 2003
5. F.Foyn. Community Innovation Survey 1997/1998. Eurostat, Research and Development, Theme 9- 2/1999, с. 147
6. Doing Business in Ireland - Overview of taxes, Dublin, 2001, с. 49
7. Japan tax System. Tax Bureau Ministry of Finance, 2004.
8. Japan White Book on SMES, Tokio, 2003.
9. Mieczyslaw Bak, Przemyslaw Kulawczuk, Anna Szczesniak, Theresa Szczurek. Finansowanie biznesu technologicznego.- Warszawa-Gdynia-Denver, 2003, с. 115.
10. Storey D.J., Tether B.S.: New technology based firms in the European Union: an introduction, Elsevier Science BV, Amsterdam 1998, с. 89
11. Опрацьовано на основі: www.tekes.fi
12. Опрацьовано на основі: www.aka.fi
13. Funding of new technology-based firms by commercial banks in Europe, European Commission, Enterprise Directorate-General, EUR 17025, Luxembourg 2000, с.25
14. Funding of new technology-based firms by commercial banks in Europe, European Commission, Enterprise Directorate-General, EUR 17025, Luxembourg 2000, с.33
15. Funding of new technology-based firms by commercial banks in Europe, European Commission, Enterprise Directorate-General, EUR 17025, Luxembourg 2000, с. 38
16. Begovich M.E.: The High-Tech Loan Portfolio Not Just a Snack, Anymore, «Journal of Lending and Credit Risk Management» 1998, с. 34
17. Silicon Valley Bank: http://www.svb.com/bus_serv/lending/lending.html
18. Funding of new technology based..., с. 37

**Вікторія Аніщенко,
Вікторія Маргасова,
Володимир Іванець**

РОЛЬ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ У ПІДВИЩЕННІ СТУПЕНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Вступ. Історія розвитку людства перебуває під впливом проблем різного ступеня складності й драматизму. У будь-якому сторіччі ми можемо бачити ряд подій, що вплинули на хід світової історії. Однак період кінця XX - початку XXI ст.ст. у цьому плані є унікальним. Цей відрізок розвитку людської цивілізації супроводжується виникненням складних і масштабних проблем, котрі ставлять людство на межу загибелі в тому випадку, якщо воно буде уповільнювати вибір прийняття рішень щодо їх усунення.

Однією з таких глобальних проблем сучасності є екологічна криза, котру, користуючись мовою науки, можна визначити як порушення рівноваги в екологічних системах і у відносинах суспільства з природою. Сьогодні вже абсолютно ясно, що екологічна криза - це не локальне явище. Антропогенні зміни біосфери поширюються в масштабах сучасної цивілізації і, що є особливо важливим, подальший розвиток людського суспільства провокує прискорення цих змін.

Безперечно, саме господарсько-економічна діяльність людини зумовила виникнення зворотних та незворотних змін у природному середовищі, яке є базисом для розвитку всіх видів цієї діяльності.

Тому, з нашої точки зору, будь-який вид людської діяльності необхідно спрямовувати на гармонізацію відносин у системі «Природа - Промислове підприємство - Людина». Саме принцип гармонізації покладено в основу екологічного менеджменту, роль якого є значною як для збереження природи, всіх живих істот, включаючи людину, для задоволення різноманітних потреб людства, суспільства в цілому в екологічно чистій сировині та продукції, так і в забезпеченні безпеки найвпливовішого елемента цієї системи, тобто промислового підприємства.

Отже, забезпечивши техніко-технологічну, екологічну складову загальної безпеки промислового підприємства, людина формує основи економічної безпеки, підтримка якої потребує значних фінансових вкладень. Саме на шляху забезпечення високого ступеня економічної безпеки підприємства велику роль відіграє екологічний менеджмент. Він є частиною загального менеджменту промислового підприємства, має дієві інструменти визначення ступеня екологічного ризику, який в свою чергу впливає на економічний ризик діяльності підприємства та на його загальну економічну безпеку.

Актуальність проблеми дослідження. Багато провідних вчених присвятили дослідженню ролі екологічного менеджменту у підвищенні ступеня техніко-технологічної безпеки, зокрема І.К.Бистряков, Б.М.Данилишин, С.І. Дорогунцов, С.М.Ілляшенко, В.О.Лук'янихін, М.А. Хвесик та інші [1-9].

Водночас питання ролі екологічного менеджменту у підвищенні ступеня економічної безпеки, промислового підприємства залишаються ще не достатньо дослідженими. Тому на сьогодні є актуальним і об'єктивно необхідним детальніше розв'язувати питання щодо виявлення дієвих інструментів екологічного менеджменту, застосування яких дозволить підвищити рівень економічної безпеки.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах екологічний аспект економічної безпеки підприємства має надзвичайно велике значення і вимагає посиленої уваги з боку загального менеджменту підприємства, особливо його сучасного елемента - екологічного менеджменту. Екологічні загрози за масштабністю негативного впливу можуть перевищувати будь-яку агресію. У системі економічної безпеки екологічні загрози зумовлені як зовнішніми, так і внутрішніми причинами.

Як відомо, до сфери уваги та відповідальності менеджменту входить все, що будь-яким чином впливає на продуктивність організації та результативність її діяльності - всередині організації та за її межами, в підконтрольних організації сферах або в сферах їй не підконтрольних. Тому за останнє десятиріччя отримало розвиток екологічне управління, спрямоване на розвиток екологічно безпечних виробничих процесів, виготовлення послуг. Таке управління забезпечує задоволення потреб населення у зниженні ступеня екологічної небезпеки, а значить, підвищення рівня його здоров'я. Екологічна безпека є запорукою економічної безпеки підприємства. Вона хоча й потребує значних вкладень (не тільки на етапі впровадження екологічного менеджменту), однак і забезпечує появу нових економічних партнерів, які хочуть мати й отримувати постійно економічно чисті товари чи послуги.

Екологічний менеджмент є невід'ємною частиною системи менеджменту, охоплює всі етапи економічного процесу, починаючи з вибору вихідних матеріалів та споживання природних ресурсів і закінчуючи споживанням вироблених товарів та послуг. При цьому інструменти, методи, підходи та інші засоби, якими оперує екологічний менеджмент, включаючи весь комплекс засобів сучасного менеджменту, використання яких є виправданим у конкретних економічних умовах. Така тактика роботи дозволяє екологічному менеджменту досягати балансу між економічними інтересами підприємства як економічного суб'єкта зростання прибутковості, поширення екологічно чистих товарів і послуг, розширення ринку збуту, забезпечення економічної безпеки Т-екологічними, соціальними та споживчими інтересами суспільства в цілому (особливо в галузі екологічної безпеки).

Ефективність сучасних підходів менеджменту у вирішенні економічних проблем і завдань (особливо проблем екобезпеки) знайшла пряме підтвердження перш за все в роботі великих організацій, підприємств і так званих транснаціональних корпорацій (ТНК). Мова йде про розповсюдження в сучасному економічному світі принципу саморегулювання екологічної діяльності, суть якого полягає у добровільному прийнятті підприємством обов'язків щодо зниження негативного впливу його діяльності на довкілля і впровадження системи екологічного менеджменту у відповідності вже з існуючими корпоративними договорами та міжнародними стандартами або у відповідності зі своїми власними принципами.

Така ситуація свідчить перш за все про те, що внутрішня екологічна практика та екологізація виробничої діяльності може сприяти збільшенню доходів, виробництва, підвищенню конкурентоспроможності економічних суб'єктів. У свою чергу спільнота (значення якої не можна недооцінювати) отримала новий інструмент контролю над діяльністю організацій, які

взяли на себе добровільні обов'язки зі зниження негативного впливу на довкілля.

Кажучи про сучасний економічний світ, тенденції його розвитку, важливо розуміти напрям тих змін, які були ініційовані під впливом процесу екологізації і виробничої діяльності та розповсюдження концепції екологічного менеджменту. Перш за все є очевидним той факт, що впровадження повномасштабної системи екологічного менеджменту є доступним достатньо крупним організаціям, які мають певну «економічну стійкість», фінансову стабільність, в яких вже склалася певна система менеджменту, накопичений досвід реагування на зміни зовнішнього середовища, є необхідні ресурси: фінансові, матеріальні, кадрові та інші, тобто все те, що визначає готовність організації до змін. Розробляючи екологічну політику, реалізуючи економічні програми, декларуючи свою прихильність до зниження впливу на природне середовище, визначаючи принципи відносин з економічними партнерами тощо, такі корпорації «встановлюють (задають) правила гри» для всього економічного оточення, в якому вони діють, примушуючи останніх або підлаштовуватись під ці «правила гри», або згорнути свою діяльність. Ця негласна боротьба за дль збереження довкілля свідчить про те, що саме крупні організації і корпорації серед інших економічних суб'єктів першими почали процес пошуку шляхів виходу з екологічної кризи, підвищення екобезпеки підприємства як однієї з основних складових економічної безпеки. Проявляючи турботу про стан довкілля, крупні корпорації діють на догоду потребам споживачів, отримуючи від них «як подяку», якщо так можна сказати, стабільний рівень попиту, а значить і ринок збуту. В той же час відбувається оновлення системи менеджменту організації, що дозволяє їй реалізовувати свої внутрішні можливості, які досі не використовувалися, що також впливає на певні економічні результати.

Така поведінка вимагає від дрібних організацій, фірм для збереження своєї конкурентоспроможності також спиратися у своїй роботі на принципи і підходи екологічного менеджменту, а значить переходити на принципи стійкого економічного розвитку. І справа тут не тільки у прагненні задовольнити нові вимоги споживачів до якості товару (а також до процесу його виробництва), але й у простому вмінні мінімізувати витрати виробництва, які прямим чином впливають на ефективність та економічну безпеку виробництва. До подібного рішення приходять також і ті організації, які виступають економічними партнерами корпорацій і фірм, котрі вже впровадили систему екологічного менеджменту та готуються до її сертифікації.

Безумовно, неможливо перелічити всі причинно-наслідкові зв'язки, що виникають між окремими економічними суб'єктами в результаті реалізації концепції екологічного менеджменту. Однак розуміти, як і чому вони виникають, вкрай важливо.

Серед дієвих інструментів екологічного менеджменту, з нашої точки зору, є специфічний економічний інструмент - це фінансовий моніторинг організації, які мають у своєму складі об'єкти, що викликають ризик виникнення екологічної небезпеки (або будь-якої надзвичайної техногенної ситуації, яка може негативно вплинути на довкілля), що в свою чергу впливає на ступінь економічної безпеки підприємства.

Метою фінансового моніторингу організацій є отримання об'єктивної оцінки їх фінансово-економічного стану, що дозволить своєчасно здійснити контрольні перевірки з боку державних наглядових органів і вчасно здійснити необхідні профілактичні заходи.

На відміну від надзвичайних ситуацій (НС) неприродного походження, які часто носять характер сили, котру неможливо подолати, хоча в той же час можна спрогнозувати, для НС техногенного характеру існує більше можливостей зниження ризику їх виникнення і тяжкості наслідків. Для цього необхідно правильно організувати цілеспрямовану роботу щодо підтримки у нормальному стані об'єктів технічної та соціально-технічної інфраструктури. На проведення таких заходів необхідне певне фінансування.

Для реалізації фінансового моніторингу потрібно здійснити фінансово-економічний аналіз, вихідні дані для якого формуються організаціями при підготовці документів бухгалтерської звітності та надаються зовнішнім користувачам у відповідності з діючими нормативно-правовими документами. Загальна кількість фінансових показників, які використовують у різних цілях, є великою. З метою визначення фінансового ризику виникнення техногенних НС треба використовувати показники, що характеризують різні аспекти діяльності організацій, які мають у своєму складі потенційні джерела аварій:

- середньомісячна виручка від реалізації продукції, надання послуг, виконаних робіт;
- рентабельність продаж та рентабельність (прибутковість) капіталу;
- коефіцієнт абсолютної, критичної ліквідності, коефіцієнт покриття;
- ступінь платоспроможності за поточними зобов'язаннями;
- коефіцієнти забезпеченості оборотними коштами та оборотним капіталом у розрахунках;
- власний оборотний капітал;
- частка власного капіталу в оборотному капіталі;
- непокритий збиток;

- коефіцієнт зносу.

Розрахунок даних показників проводиться на основі існуючих форм бухгалтерської звітності та встановлених методик [10].

Основним вихідним документом для контролю техногенної безпеки підприємства є затверджений державою перелік видів діяльності і об'єктів, які мають підвищену екологічну безпеку.

При проведенні фінансового моніторингу здійснюється розрахунок фінансових показників та їх порівняння з рекомендованими, що дає можливість оцінити ступінь ризику виникнення аварій і техногенних НС з погляду фінансового стану організацій.

Розподіл організацій, які мають підвищену екологічну небезпеку, за результатами фінансового моніторингу, наведений в таблиці 1.

Таблиця 1

Групи організацій за зниженням ступеня фінансового ризику

Група та значення фінансового ризику	Основні характеристики групи, що впливають на економічну безпеку підприємства
1	2
1 група низький ступінь фінансового ризику	Значення фінансових показників організації перебувають у межах нормативних (рекомендованих). Це означає, що дана організація має достатні фінансові ресурси для виконання всіх заходів, передбачених вимогами технічної, технологічної та екологічної безпеки. Ризик виникнення аварій або техногенної НС за фінансовим фактором можна оцінити як найменший, тому й ступінь економічної безпеки підприємства є найвищим.
2 група середній ступінь фінансового ризику	Основною кваліфікуючою ознакою є збитковість поточної виробничої діяльності. Тобто знижена можливість фінансування запланованих заходів щодо забезпечення різного роду безпеки. Разом з тим базові показники фінансового стану організацій даної групи в цілому гірші, ніж відповідні показники першої групи, але не переходять меж критичних значень, що свідчить про можливість організації знайти кошти, в тому числі за рахунок їх перерозподілу, для здійснення необхідних заходів.
3 група високий ступінь фінансового ризику	Основною кваліфікаційною ознакою є неплатоспроможність організації з високим ступенем ризику виникнення аварій та техногенних НС; характеризує виснаження або відсутність у достатній кількості ліквідних активів і джерел їх утворення, які могли бути направлені на погашення зобов'язань організації, компенсацію накопичених збитків, у результаті чого організація переходить у режим обмеження дій, коли є відсутніми кошти для оновлення матеріально-технічної бази підтримки на необхідному (безпечному) рівні функціонування наявних виробничих фондів.

*/ Примітка: при цьому слід відмітити, що досвід роботи з фінансового стану організації показує, що критичні значення показників не відповідають нормативним (рекомендованим) значенням. У той же час відхилення показників від норми це не є свідченням порушення фінансово-господарської діяльності і не є ознакою кризового стану організації.

Як на наш погляд, то доцільно заносити результати проведеного фінансового аналізу та ранжування організацій за групами ризику у спеціальну форму - «облікову картку організації».

До того ж потрібно проводити ранжування вибірки організацій третьої групи за зниженням показника ступеня платоспроможності за поточними зобов'язаннями. Даний показник характеризує можливість розрахунків організації за своїми зобов'язаннями. Він найточніше відображає рівень фінансово-економічного стану організацій.

На наступному етапі є сенс провести аналіз груп організацій з високим ступенем фінансового ризику на предмет наявності технічних, технологічних та екологічних ризиків. Саме на потенційно небезпечні об'єкти організацій з високим ступенем різного роду ризиків у першу чергу повинна бути спрямована увага з боку не тільки контролінгу організацій, але й з боку державних контрольних органів.

Висновки. Отже, можна зробити такі висновки:

- сьогодні неможливо побудувати сучасну систему менеджменту функціонуючого підприємства без врахування екологічного фактора, без врахування вимог екологічної безпеки, яка в свою чергу пов'язана з промисловою безпекою і достатньо впливає на економічну безпеку підприємства;
- фінансовий моніторинг, як один з економічних інструментів екологічного менеджменту, дає характеристику фінансового стану організацій (підприємств), відображає результати можливості розрахунків організації за своїми зобов'язаннями і відбиває реальні можливості витрат, які можуть бути задіяні або вже були задіяні на попередження аварій і НС техногенного характеру;
- роль екологічного менеджменту в управлінні економічною безпекою дуже велика, оскільки саме ця складова загального сучасного менеджменту має велику кількість інструментів управління потенційно небезпечними об'єктами промисловості з високим ступенем фінансового, технічного, технологічного, екологічного і, як наслідок, економічного ризику в цілому.

Джерела та література:

1. Аніщенко В.О. Фінансові проблеми розвитку екологічного підприємництва // 36 матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції «Фінансове та інституційне забезпечення підприємництва в Україні», Київ, 24-25 березня 2005 р. /Редкол.: І.І. Тимошенко та ін. - К.: Вид-во ЄУ, 2005.- С. 1-12.
2. Аніщенко В.О., Кайстренко Т.Л., Митькевич Н.В. Аналіз екологізації фінансово-економічної системи в Україні // Сіверянський літопис, № 1, 2002.- С. 169-173.
3. Быстряков И.К. Адаптивное управление эколого-ориентированным развитием как методологическая проблема //Методы решения экологических проблем / Под. ред. Л.Г. Мельника. - Суми, 2001. - С. 51-68.
4. Данилишин Б.М. Эколого-экономические проблемы обеспечения устойчивого развития производительных сил Украины. - К.: СОПС НАН Украины, 1996. - 260 с.
5. Дорогунцов С.І., Ральчук О.М. Управління техногенно-екологічною безпекою у парадигмі сталого розвитку. - К., 2001. - 175 с.
6. Мельник Л.Г. Екологічна економіка - Суми, 2003. - 348 с.
7. Ілляшенко С.М., Божкова В.В. Управління екологічними ризиками інновацій. - Суми, 2004. - 214 с.
8. Лук'янихін В.О. Екологічний менеджмент. - Суми, 2002. - 320 с.
9. Хвесик М.А., Горбач Л.М., Кулаковський Ю.П. Економіко-правове регулювання природокористування: Монографія. - К., 2004. - 524 с.
10. Гриньова В.М., Коюда В.О. Фінанси підприємств: Навч. посіб. - 2-ге вид., перероб. і доп. - К.: Знання-Прес, 2004. - 424 с.

Максим Демченко

●

НАБЛИЖЕННЯ СУЧАСНОЇ БАНКІВСЬКОЇ І ТОРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ ДО СВІТОВИХ СТАНДАРТІВ

Сучасний економічний розвиток української держави неможливий без трансформації і наближення національних банківських та торговельних механізмів до загальноприйнятих світових норм та стандартів. Від цього безпосередньо залежить якість експортно-імпортних операцій суб'єктів господарювання України, їх захищеність від проблем, пов'язаних із відмінностями в економічних структурах, юрисдикціях, діловій та банківській практиці в різних країнах. Головними міжнародними організаціями, які сприяють цьому питанню, є Світова організація торгівлі (СОТ), Комісія з права міжнародної торгівлі при ООН та Міжнародна торговельна палата (надалі МТП). Зосереджено нашу увагу на діяльності Міжнародної торговельної палати, також відомої на міжнародній арені як «Світова організація бізнесу».

Від моменту заснування МТП у 1919 році місцезнаходженням організації та її Міжнародної штаб-квартири є місто Париж, Франція. МТП користується авторитетом у розробці сучасних розрахункових стандартів та правил, зразкових контрактів, торговельних кодексів, що регулюють ведення транскордонного бізнесу, також об'єднує різні сектори економіки у ринкових країнах. Найважливішими продуктами МТП є: Інкотермс-2000, UCP 500, уніфіковані правила, кодекси і типові контракти.